

דף צח.

עין משפט א.

יו"ד סימן קפה סעיף א

עיינ לעיל דף צז: עין משפט א.ב.

עין משפט ב.

הו"מ סימן שפו סעיף א.ב

- א. קיימא לן כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי ב. ודוקא באדם חייב בדינא דגרמי ג אבל בבהמה לכו"ע פטור. לפיכך הדוחף מטבע של חברו עד שירד לים חייב אע"פ שלא הגביהו ד, וכן הפוחת מטבע של חברו והעביר צורתו חייב אע"פ שלא חיסרו.
- א. ב. המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו דקי"ל שמחול צריך לשלם ללוקח מדינא דגרמי כמו שנתבאר בסי' ס"ו.

ב. ממה שאמר ר"ל לר"א, ור"מ דסבירא להו כוותיה, בב"ק ק' ע"א. והרמב"ן האריך והעלה דדינא דגרמי דאורייתא, והש"ך האריך והוכיח דדינא דגרמי דרבנן, והביא ראיה מבב"ק צ"ח ע"ב, מפ' מרובה ע"א לגבי הא דמחייב ר"מ ד' וה' בשור הנסקל ואמאי איסורי הנאה ניהו, ואמר רבא ר"מ ס"ל כר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי, ובתוס' שם מריב"א ע"ש. ועיינ בסמ"ע ובש"ך שהאריכו בפרטי דינים אלו וא"א להעלותם על הכתב כאן כי אין זו מטרת החיבור כאן.

ג. מב"ק מ"ח ע"ב אלא אי איתמר, ועיינ בגאון אות ב'.

ד. מימרא דרבה בב"ק צ"ח ע"א דלית ליה דינא דגרמי אבל לדידן חייב, דאם הגביהו פשוט דחייב שהרי בא לרשותו וצריך השבה מעליא, ובגמ' איתא אפי' במים צלולים וראה המטבע לפניו אלא שצריך לשכור אדם היודע לצלול תחת המים ולהביאו ג"כ התחייב. סמ"ע ס"ק ב'.

וכתב במהרש"ל בפ' הגוזל בתרא סוף סי' מ"ז דכל דינא דגרמי פטור באונס, ומשמע אפי' שורף שטרותיו באונס פטור, אבל הרמב"ן בדיני דגרמי שלו מחייב גם באונס וזה לשיטתו דדינא דגרמי מדאורייתא הוא. והש"ך כתב, לפי מה שהעלה שזה מדרבנן וקנסא הוא, א"כ באונס וה"ה בשוגג פטור בשורף שטרותיו.

ג. השורף שטר חוב של חברו חייב לשלם ה' כל החוב שהיה בשטר ו' אע"פ שאין גוף השטר ממון הרי גרם לאבד ממון, ובלבד שיודה לו המזיק ז' ששטר מקויים היה וכו"כ היה כתוב בו, ובגלל ששרפו אינו יכול לגבות החוב, אבל אם לא האמינו שכו"כ היה בשטר ושאינו מקויים אינו משלם אלא דמי הנייר בלבד.

הגה: ומיירי שאין עדים שיודעים כמה היה בשטר שאם היו עדים על כך אינו חייב לו כלום שהרי הם יעשו לו שטר אחר ח' כמו שנתבאר בסי' מ"א.

עין משפט ג. יו"ד סימן שלא סעיף קלח
עיינ לעיל דף צז: עין משפט ג.

עין משפט ד. חו"מ סימן שפו סעיף א.ג.

א. קיימא לן כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי ט'. ודוקא באדם חייב בדינא

ה. אם בעל השטר אומר מנה היה בו והשורף אומר לא היה בו אלא חמשים הרי זה ישבע כדין מודה במקצת, ואם יאמר נ' היה בו, וחמשים הנותרים איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם מאה, כך הביא הש"ך מבעל התרומה שער כ"ט והביאו הב"י, והעיר הש"ך דדין זה צ"ע שהרי קימ"ל בסי' ס"ו סעיף ל"ט ובסי' צ"ה בתחילתו דאין נשבעין על השטרות לא שבועת שומרים ולא שבועת מודה במקצת והוא ממשנה בפ' שבועת הדיינים שהוקשו לקרקעות, וכך מוכח להדיא בתוס' שבועות ל"ז אף למאן דדאין דינא דגרמי, וע"כ כתב הש"ך דכל דינו של בעה"ת הוא כיון דס"ל כר"ש שדינא דגרמי ודבר הגורם לממון אחד הם, אבל לדידן דלא קימ"ל כר"ש בדבר הגורם לממון א"כ ליתא לדינו של בעה"ת.

עוד כתב הש"ך דהשורף שטרי חוב של חברו, אם אחר שגזלן נשרפו השטרי חוב מעצמן פטור עליהם הגזלן, שהרי עבדים ושטרות וקרקעות אינם נגזלין וברשות בעליהן קיימי, אבל אם שרפן הגזלן במזיד אינו חייב אלא משום דינא דגרמי ומשום קנס חכמים.

ו. היינו ששמין כמה היה שוה למכור כמ"ש בסי' ס"ו סעיף ל"ב, ואין סברא לחלק בין מוחל השטר לשורף.

ואם נאמן השורף לומר פרעתי, כתב הש"ך דאף לסוברים דדינא דגרמי דאורייתא נאמן. ז. ואם המזיק אומר איני יודע כתב המהרש"ל בפ' הגוזל קמא סי' י"ט דלא אמרינן שכנגדו נשבע ונוטל, דשורף שטר גרע ממוסר ולכו"ע לא עשו תקנת נגזל בשורף, כיון שנייר בעלמא שרף לו, אבל הש"ך חלק עליו.

ח. היינו שהם יבואו לפני בי"ד והבי"ד יכתבו לו שטר אחר, אבל הם עצמם כבר עשו שליחותם, וכמו בסי' מ"א. סמ"ע ס"ק ד'.

ט. ממה שאמר ר"ל לר"א, ור"מ דסבירא להו כוותיה, בב"ק ק' ע"א. והרמב"ן האריך והעלה דדינא דגרמי דאורייתא, והש"ך האריך והוכיח דדינא דגרמי דרבנן, והביא ראיה מבב"ק צ"ח ע"ב, מפ' מרובה ע"א לגבי הא דמחייב ר"מ ד' וה' בשור הנסקל ואמאי איסורי

דגרמי י אבל בבהמה לכו"ע פטור. לפיכך הדוחף מטבע של חבירו עד שירד לים חייב אע"פ שלא הגביהו^ז, וכן הפוחת מטבע של חבירו והעביר צורתו חייב אע"פ שלא חיסרו.

א. ב. המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו דקי"ל שמחול צריך לשלם ללוקח מדינא דגרמי כמו שנתבאר בסי' ס"ו.

ג. ד. הזורק כלי שלו ל מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות שאם יפול עליהם לא ישבר, וקדם אחר וסילק הכרים וכסתות ונשבר הכלי חייב המסלק^ח וכן כל כיוצא בזה.

הגה: י"א דזה נקרא גרמא בנזיקין ופטור^י, וכן בדוחף מטבע של חבירו לים

הנאה נינהו, ואמר רבא ר"מ ס"ל כר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי, ובתוס' שם מריב"א ע"ש. ועיין בסמ"ע ובש"ך שהאריכו בפרטי דינים אלו וא"א להעלותם על הכתב כאן כי אין זו מטרת החיבור כאן.

י. מב"ק מ"ח ע"ב אלא אי איתמר, ועיין בגאון אות ב'.

כ. מימרא דרבה בב"ק צ"ח ע"א דלית ליה דינא דגרמי אבל לדין חייב, דאם הגביהו פשוט דחייב שהרי בא לרשותו וצריך השבה מעליא, ובגמ' איתא אפי' במים צלולים וראה המטבע לפניו אלא שצריך לשכור אדם היודע לצלול תחת המים ולהביאו ג"כ התחייב. סמ"ע ס"ק ב'.

וכתב במהרש"ל בפ' הגוזל בתרא סוף סי' מ"ז דכל דינא דגרמי פטור באונס, ומשמע אפי' שורף שטרותיו באונס פטור, אבל הרמב"ן בדיני דגרמי שלו מחייב גם באונס וזה לשיטתו דדינא דגרמי מדאורייתא הוא. והש"ך כתב, לפי מה שהעלה שזה מדרבנן וקנסא הוא, א"כ באונס וה"ה בשוגג פטור בשורף שטרותיו.

ל. אבל בזרק של אחר ס"ל להרמב"ם דהזורק והמסלק הכרים משלמין דמי הכלי ביחד. סמ"ע ס"ק ה'.

מ. דלית הלכתא כרבה דפוטר בב"ק כ"ו ע"ב, דס"ל דלא דיינינן דינא דגרמי ואנן קימ"ל דדינן דינא דגרמי כפרס דכפייה לרב אשי שם וכן דעת הרמב"ם בפ"ז שם בהלכה ח'.

נ. הרא"ש בשם ר"י בפ' לא יחפור וביאר שם כיון שלא עשה מעשה בגוף הדבר הניזוק, וכך כתבו התוס' ב"ב כ"ב ע"ב, ועוד כתבו התוס' חילוק אחר דדינא דגרמי שחייב היינו דמשעת מעשה בא ההיזק ע"ש.

או פחת צורתה הוי גרמא ופטור^ט, וע"כ אפי' זרק כלי^ע מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות וקדם הוא בעצמו וסילקם ונשבר פטור דעל הזריקה לא חייב שהרי לא ראוי היה לישבר, ומה שסילקם הוי גרמא בעלמא.

הגה: סופר שכתב שטר וכתב מנה במקום מאתים^ט, או המזיק לחבירו ע"י שיעצו עצה, וכן שלישי שהחזיר שטר שלא היה צריך להחזיר כולם פטורים דלא הוי אלא גרמא, מיהו משמתין ליה עד שיסלק ההיזק^ז וכן בכל גרמא בנזיקין^ק.

הגה: י"א דכל גרמא בנזיקין אם הוא דבר שכיח ורגיל^ר חייב לשלם משום קנס, וע"כ י"א דראובן שמכר מקח לגוי ובא שמעון ואמר לגוי שאינו

ט. כתב בבאר הגולה אות ו' שחייב ולא מצא מפורש בפסקיו של הרא"ש בדוחף מטבע של חבירו לים או הפוחת צורתו כרבה דפטור, ולפי שני התירוצים שכתבו התוס' ב"ב כ"ב ע"ב נראה דכאן חייב כיון שעושה מעשה בגוף הדבר הניזוק ובשעת מעשה ג"כ בא ההיזק. אבל בהג"א בפ' הגוזל כתב שכ"כ באו"ז ובפסקי מהרי"ח ובפ' מהרש"ל, וכתב הש"ך דכן נראה עיקר, וגם לדידם דוקא בלא הגביה המטבע בידו, וגם איירי במים צלולים אבל בעכורים חייב, ובפוחת מטבע דוקא בלא חסרו ע"ש.

ע. היינו של חבירו, וצ"ל שלא הגביה הכלי לפני שזרקו רק דחפו מן הגג לארץ אבל בהגביהו הרי גזלו, והתחייב בהשבה מעליא וחייב. ש"ך בס"ק כ'.

פ. וה"ה אם החזיר שטר פרוע לעובד כוכבים על חבירו והגוי הוציא ממנו על פיו פטור דהוי גרמא, כ"כ הב"י בשם הרשב"א ולא הוי כשורף שטר חבירו שזה גרמא, אבל אם החזיר ללוה שטר שעדיין אינו פרוע עדיין חייב, דהוי גרמי.

צ. מתשובת הרשב"א סי' אלף נ"ב ותשובה כ"ב, והרמב"ן סי' ר"מ, וכ"כ הנ"י ור"י בב"ב ודוקא עד שיסלק הנזק שבא אליו אחרי השמתא אבל הנזק שהיה לפני השמתא אינו חייב לסלקו, וכן דעת הראב"ד והר"ן ודלא כהרא"ש שהצריך לשלם הכל גם העבר. סמ"ע ס"ק ט'.

ק. וכן משסה כלב שבסי' שצ"ה, ופורץ גדר בסי' שצ"ו סעיף ד' והדינים שסי' תי"ח בסעיפים ז'-ט'-י"א, ובסי' ת"כ סעיף כ"ח כולם גרמא הם ופטור, גם הוסיף בטור דאם נתן סם המוות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם דלא הוי אלא גרמא, וכ"כ הרמב"ם ריש פ"ד מנזקי ממון ותימה שלא כתבו מר"ן המחבר בשום מקום, ובב"ק מ"ז ע"ב דאמרינן דלא מיבעיא אכלה סם המוות אלא אפי' אכלה עשב מאכל בהמה שהוא סם המוות לה פטור, ונראה דה"ה כשעירב לה סם המוות עם מאכל הראוי לה ג"כ פטור. ש"ך ס"ק כ"ג.

ר. כ"כ התוס' בב"ק כ"ו בשם ריצב"א, והש"ך חלק על דברי הרמ"א וכתב הבו דלא להוסיף עליה דגם דינא דגרמי הוא משום קנס ואין לנו להוסיף על מה שאמרו. ש"ך ס"ק כ"ד.

שׁוה כ"כ חייב לשלם לו ש'. ואפשר דבכה"ג יש לו דין כמוסר דחייב כמו בסי' שפ"ח.

הגה: ראובן שהלוה מעות לגוי בריבית על המשכונות ובא שמעון ואמר לגוי להלוות לו בפחות והחזיר לראובן מעותיו, פטור ה' דהוי גרמא בניזיקין מ"מ נקרא רשע.

הגה: המבטל כיסו של חברו עיין בסי' רצ"ב.

חור"מ סימן שפו סעיף ב

עין משפט ו.

ג. השורף שטר חוב של חברו חייב לשלם א כל החוב שהיה בשטר ב אע"פ שאין גוף השטר ממון הרי גרם לאבד ממון, ובלבד שיודה לו המזיק ג ששטר מקויים היה וכו"כ היה כתוב בו, ובגלל ששרפו אינו יכול לגבות החוב, אבל אם לא האמינו שכו"כ היה בשטר ושאינו מקויים אינו משלם אלא דמי הנייר בלבד.

ש. ממהר"ם מריזבורק והש"ך כתב דדין זה צ"ע.

ת. ואפי' אמר שמעון לגוי שיחזיר לראובן מעותיו אפ"ה פטור. סמ"ע ס"ק י'.

א. אם בעל השטר אומר מנה היה בו והשורף אומר לא היה בו אלא חמשים הרי זה ישבע כדין מודה במקצת, ואם יאמר נ' היה בו, וחמשים הנותרים איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם מאה, כך הביא הש"ך מבעל התרומה שער כ"ט והביאו הב"י, והעיר הש"ך דדין זה צ"ע שהרי קימ"ל בסי' ס"ו סעיף ל"ט ובסי' צ"ה בתחילתו דאין נשבעין על השטרות לא שבועת שומרים ולא שבועת מודה במקצת והוא ממשנה בפ' שבועת הדיינים שהוקשו לקרקעות, וכך מוכח להדיא בתוס' שבועות ל"ז אף למאן דדאין דינא דגרמי, וע"כ כתב הש"ך דכל דינו של בעה"ת הוא כיון דס"ל כר"ש שדינא דגרמי ודבר הגורם לממון אחד הם, אבל לדידן דלא קימ"ל כר"ש בדבר הגורם לממון א"כ ליתא לדינו של בעה"ת.

עוד כתב הש"ך דהשורף שטרי חוב של חברו, אם אחר שגזלן נשרפו השטרי חוב מעצמן פטור עליהם הגזלן, שהרי עבדים ושטרות וקרקעות אינם נגזלין וברשות בעליהן קיימי, אבל אם שרפן הגזלן במזיד אינו חייב אלא משום דינא דגרמי ומשום קנס חכמים.

ב. היינו ששמין כמה היה שוה למכור כמ"ש בסי' ס"ו סעיף ל"ב, ואין סברא לחלק בין מוחל השטר לשורף.

ואם נאמן השורף לומר פרעתי, כתב הש"ך דאף לסוברים דדינא דגרמי דאורייתא נאמן. ג. ואם המזיק אומר איני יודע כתב המהרש"ל בפ' הגוזל קמא סי' י"ט דלא אמרינן שכנגדו נשבע ונוטל, דשורף שטר גרע ממוסר ולכו"ע לא עשו תקנת נגזל בשורף, כיון שנייר בעלמא שרף לו, אבל הש"ך חלק עליו.

הגה: ומיירי שאין עדים שיודעים כמה היה בשטר שאם היו עדים על כך אינו חייב לו כלום שהרי הם יעשו לו שטר אחר ^ז כמו שנתבאר בסי' מ"א.

דף צח:

עין משפט א. חו"מ סימן שפו סעיף ב
עין בסעיף הקודם

עין משפט ב. חו"מ סימן שסג סעיף ב

ב. ג. בד"א כשהחזיר הגזילה אבל אם נשרפה הגזילה או אבדה אחר שנאסרה בהנאה חייב להחזיר לו דמיה כשעת הגזילה ^ה.

עין משפט ג. חו"מ סימן שפו סעיף ב
עין לעיל דף צח. עין משפט ו

עין משפט ד. חו"מ סימן שסג סעיף א

א. גזל בהמה והזקינה או רזתה באופן שאינה יכולה לחזור כמות שהיתה ^ו כגון ע"י חולי שאין לו רפואה, או גזל מטבע ונסדק ^ז או פסלו המלך או גזל פירות והרקיבו כולם ^ח. או גזל יין והחמיץ הרי זה כמו שגזל כלי ושברו דמשלם כשעת הגזילה ^ט.

- ד. היינו שהם יבואו לפני בי"ד והב"ד יכתבו לו שטר אחר, אבל הם עצמם כבר עשו שליחותם, וכמו בסי' מ"א. סמ"ע ס"ק ד'.
- ה. מפורש בגמ' צ"ח ע"ב שם.
- ו. רמב"ם פ"ג מגזילה הלכה ד' ממשנה בב"ק צ"ו ע"ב.
- ז. שם במשנה. ובפסלו המלך מחלוקת רב הונא ורב יהודה שם צ"ו ע"א ופסק כר"י דפסלתו המלכות היינו כמו נסדק. ואילו הרא"ש בפסקיו שם פסק כרב הונא והביאו הרמ"א בשם י"א.
- ח. אוקימתא דרב פפא שם צ"ח ע"ב. ולא דוקא כולם אלא גם רובן. ומחצה על מחצה נידון כרוב. סמ"ע ס"ק א'.
- ט. דין זה כתבו מר"ן בסימן שס"ב סעיף י"א ושם נתבאר הדין בין נשבר מאליו לנשבר בידיים. בסמ"ע ס"ק ב'.

הגה: וי"א דבמטבע אפי' פסלו המלך י' אומר לו הרי שלך לפניך.

א. ב. גזל בהמה ורזתה בדרך שאפשר שתחזור כמות שהיתה, או גזל עבדים כ' והזקינו או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו ל' ויוצא במדינה אחרת, או גזל פירות והרקיבו מקצתם מ', או תרומה ונטמאת, או חמץ ועבר עליו הפסח נ' או בהמה ונעשה בה עבירה ס' או נפסלה מלקרב ע"ג המזבח או שהיתה יוצאת ליסקל בכל אלו אומר לו הרי שלך לפניך ומחזיר אותה בעצמה.

עין משפט ה.ו. הו"מ סימן שו פניף ב

ב. ג. נתן לאומן לתקן וקילקל חייב לשלם פ' כיצד נתן לו תיבה ומגדל לתקנם ושכרם או שנתן לו עצים צ' לעשות מהם תיבה ומגדל ונשברו

י. ואפי' פסלוה כל המלכויות שבעולם שאינה יוצאת כלל ג"כ לדעת הרא"ש אומר לו הרי שלך לפניך. ש"ך ס"ק ה'.

כ. פסק כר"מ שם במשנה, דעבדים כקרקע ואינם נגזלים ואע"פ דכשהזקינו אינם שווים כלום והרי הם כבהמה שהזקינה שצריך לשלם כשעת הגזילה שאני עבד שהם כמקרקעי ע"כ בעבד שהזקין אומר לו הרי שלך לפניך. סמ"ע ס"ק ג'.

והש"ך בס"ק ב' האריך להוכיח שעבד כקרקע בין למילי דאורייתא או דרבנן וע"כ אפי' אם נשרף העבד פטור עליו הגזלן כמו בקרקע.

ל. והוא בעין דאל"כ משלם כשעת הגזילה דהיינו מטבע חדשה, כ"כ התוס' ורי"ו. ש"ך ס"ק ד'.

מ. מברייתא שם צ"ח ע"ב וכדמוקי רב פפא. וכתב בהג"א דוקא הרקיבו בכינמת, אבל הרקיבו מחמת התולעת הרי הן כבריאים וכך איתא בירושלמי. ש"ך ס"ק ו'.

נ. כתב בסמ"ע ס"ק ד' דהטעם באלו אף שנפסלו אצל הגזלן, אומר לו הרי שלך לפניך, משום דמ"מ תרומה, ולחם חמץ, לא נשתנה משאר תבואה ולחמין והרי הן כמו שאר תבואות ולחמין, משום כך אומר לו הרי שלך לפניך, אבל במטבע שפסלתו מלכות כיון דצורת המטבע זו אינה יוצאת כלל בכל מדינות המלך, ונטבעה צורה אחרת במקומה הרי ניכר ההפסד וע"כ אינו יכול לומר לו במטבע הרי שלך לפניך. וכתב הש"ך בס"ק ז' מה שפסק מהרש"ל דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך זה רק לגבי גזלן ולא לגבי שומרים דבריו אינם נראים לחלק בניהם. ובפעמוני זהב כתב ליישב דברי הרש"ל ע"ש.

ס. היינו נרבעה או נעבדה דפסולה לקרבן.

ע. במום שאינו ניכר כגון בדוקין שבעין. רש"י שם.

פ. ממשנה וגמ' בב"ק צ"ח ע"ב.

צ. דלא כרב אסי שם, אלא כרבא דכו"ע אין אומן קונה בשבח כלי שם בדף צ"ט ע"ב.

אחר שנעשו משלם לו דמי תיבה ומגדל ולא רק דמי עצים ^ק שאין אומן קונה בשבח כלי ^ר.

הגה: הבנאי שקיבל עליו לסתור הכותל ושבר האבנים או הזיק חייב לשלם ^ש. היה סותר מצד אחד ונפל מצד השני פטור, ואם מחמת המכה חייב.

ח"מ סימן שפד סעיף ג

ג. הבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושבר את האבנים או הזיק חייב ^ת, היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב ^א.

ח"מ סימן שו סעיף ב

עין משפט ז.

עיין לעיל עין משפט ה.ו.

^ק. דמיד שעשה האומן התיבה קנאה בעה"ב, ואין לאומן עליו אלא חוב בעלמא דמי שכרו, שאין אומן קונה בשבח הכלי דהיינו מה שנשתבח העץ להיות עכשיו תיבה ממנו. סמ"ע ס"ק ה'.

^ר. כ"כ הטור ולקמן בסי' של"ט סעיף ה' ובאבהע"ז סי' כ"ח סעיף ט"ו כתבו הטור והמחבר בשם ר"י והרא"ש בקידושין פ"ב סי' י"א דקימ"ל אומן קונה בשבח כלי ופליגי על הרמ"ה. גם ביור"ד סי' ק"כ כתב הטור דפליגי בזה. והש"ך בס"ק ג' כתב דנראה לו לפסוק דהוי ספיקא דדינא.

^ש. כתבו מר"ן בסי' שפ"ד סעיף ג', ממשנה בב"ק צ"ח ע"ב.

^ת. במשנה שם צ"ח ע"ב.

^א. וביאר הרמב"ם בפ"ו מחובל הלכה י' מפני שזה כזורק חץ והזיק בו.